

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIwersytet
IM. ADAMA MICKIEWICZA
W POZNANIU

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

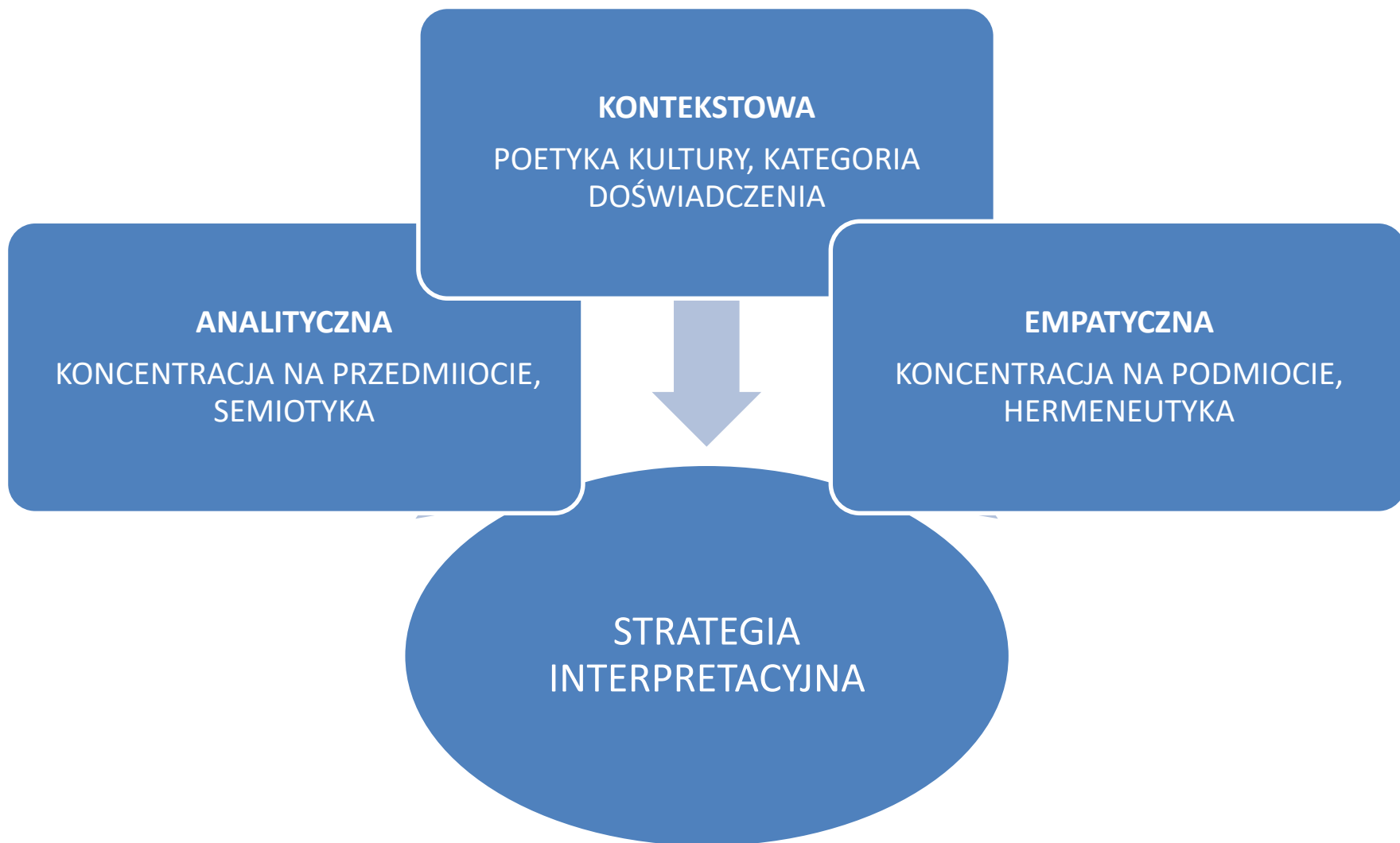

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Prezentacja „Konteksty w dydaktyce literatury. Szkoła podstawowa” dr hab. Aneta Grodecka

współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

KONTEKST A WSPÓŁCZESNE SZKOŁY METODOLOGICZNE

Kontekst a zagadnienia odbioru dzieła literackiego

Odbiór: poznanie treści i struktury dzieła + przeżywanie i doświadczanie jego estetycznej wartości i jakości (piękna języka, prozy, stylu).

Interpretacja: doświadczenie badawcze; akt rozumienia dzieła na różnych płaszczyznach; według Janusza Sławińskiego to cały proces poznawania dzieła, w którym wyróżniamy dwa poziomy: I faza: opis, analiza, interpretacja (definiowana jako umieszczanie w kontekstach); II faza: wartościowanie (bez procedur).

Konkretyzacja: doświadczenie czytelnicze; według Romana Ingardena jest schematyczna, wypełnia miejsca niedookreślenia i dotyczy trzech poziomów: brzmienia, znaczenia słów i zdań, świata przedstawionego (przedmioty i wyglądy).

Czym jest kontekst i jaka jest jego funkcja?

W nauce o literaturze to zespół odniesień niezbędnych do zrozumienia jakiegoś dzieła literackiego. W zależności od szkoły metodologicznej kontekstem może być tradycja literacka albo zjawiska pozaliterackie (filozoficzne, estetyczne...).

Możemy wyróżnić dwie podstawowe funkcje kontekstu:

1. służy interpretacji, pomaga zrozumieć sens dzieła,
2. poszerza problematykę dzieła, odsyła do świata poza utworem.

Czym jest kontekst we współczesnej lingwistyce?

- **KOTEKST**: kontekst tekstowy, relacja między składnikami tekstu lub tekstami,
- **KONSYTUACJA**: kontekst pozajęzykowy, dotyczący sytuacji spoza tekstu; jej szerszą odmianą jest **KONTEKST KULTUROWY**

Najpierw rozpatruje się istnienie wypowiedzi na poziomie samego tekstu, następnie na poziomie interakcji między wypowiedzią a najbliższym otoczeniem, a w końcu uwzględnia się wszelkie warunki kulturowe mające wpływ na znaczenie wypowiedzi (według egzegezy biblijnej – żeby prawidłowo odkodować tekst, należy uwzględnić jego Sitz im Leben).

typologia za: Barbara Boniecka (1994)

Czym jest kontekst macierzysty?

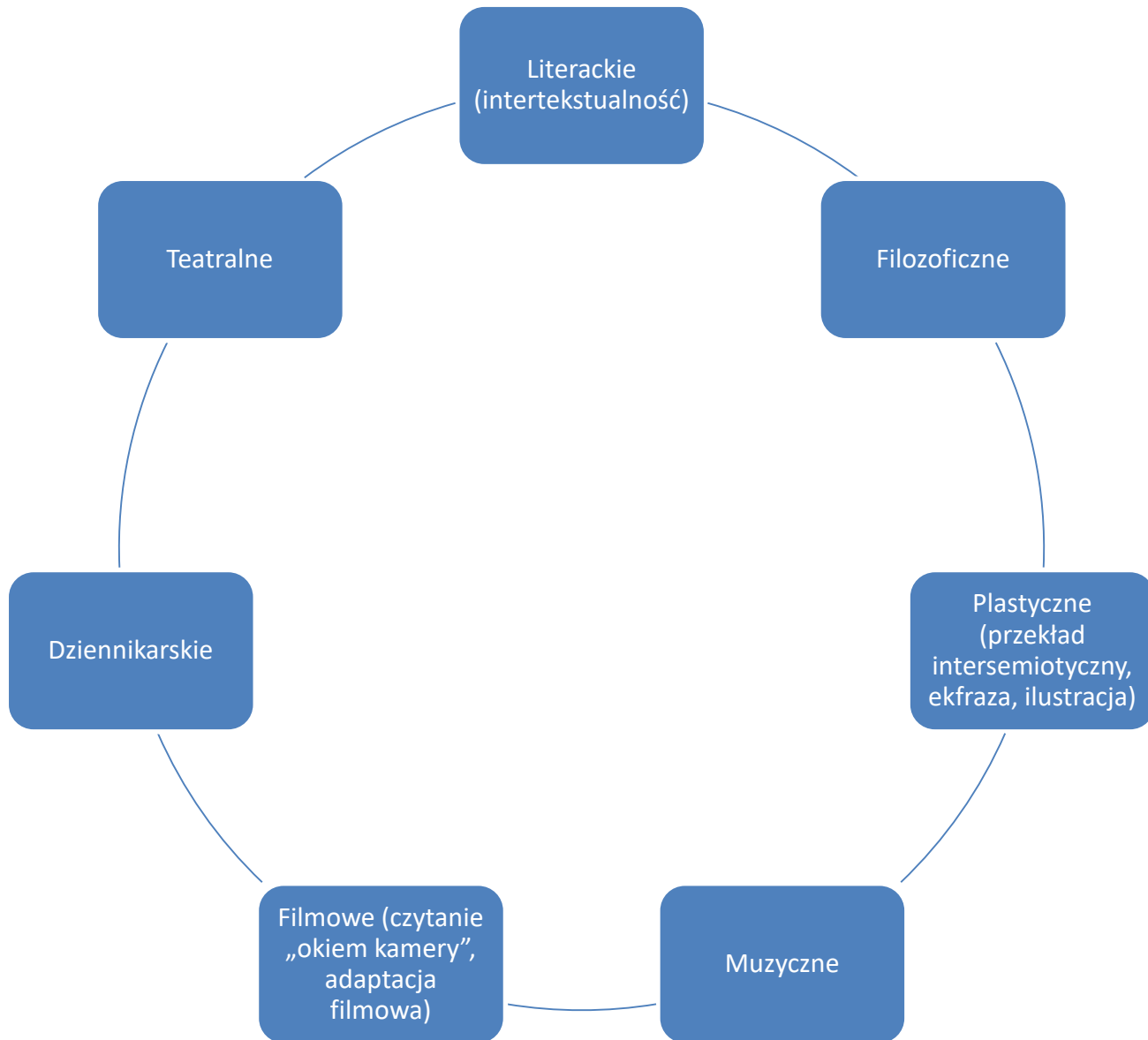
- Kontekst macierzysty (określenie Michała Głowińskiego) to rodzaj kontekstu sytuacyjnego, całokształt uwarunkowań, które mają zasadniczy wpływ na sposób wykonania dzieła.
- To rodzaj „podłoża historycznego” dzieła sztuki, na które składają się m.in. sytuacja społeczna, polityczna, kulturowa, zakres autorskiego doświadczenia, jego wiedza o rzeczywistości oraz uwarunkowania neurobiologiczne.

Kontekst a rama [Mieke Bal]

Jakie problemy terminologiczne może wywoływać kontekst?

- Pojęcie ramy jest alternatywne wobec pojęcia kontekstu, który, zdaniem Bal, stanowi nieprecyzyjny zbiór danych; błąd polega na uruchomieniu i pomieszaniu takich pojęć jak „pochodzenie”, „przyczyna”, „intencja”.
- Bal proponuje „ramowanie” dzieła, co automatycznie włącza czas w interpretację (syn. „kanwa”); otwiera możliwości analizy ponad podziałami dziedzin.
- Ramowanie to szczególny rodzaj aktywności: planowanie, rozgryzanie, dawanie wyrazu, formułowanie, kształtowanie, konstruowanie, wnioskowanie; ramowanie jest formą performansu.

TYPY KONTEKSTÓW

Ćwiczenia w dobieraniu kontekstów

1. Zanalizuj poniższe przykłady, zaproponuj ich opracowanie metodyczne, sporządź konspekty, sformułuj cele dydaktyczne.
2. Zaproponuj własne zestawienia kontekstowe, wybierz utwory poetyckie, znajdź trafne konteksty i opracuj całość w formie metodycznej.

Kontekst plastyczny

Czy obraz Dariusza Twardocha można uznać za trafną ilustrację wiersza?

Józef Baran *** (z tomu *Dom z otwartymi ścianami*, 2001)

Córkom

nie śpieszcie się tak moje małe
dzieciństwo wasze
z nie zatrzaśniętym jeszcze
wiekiem marzeń
nich się obłoczy w nieskończoność

nie rośnijcie tak prędko
zielone lata z nadzieją bez granic
kwitnące nie dla owocu
a dla samego kwitnienia
bo to jedyna poezja tego świata

życie samo powoli powoli
otworzy przed wami drzwi
za którymi wszystko okaże się
o niebo mniej doskonałe
niż to wam się wydawało
przez tajemniczo uchyloną szparę

Dariusz Twardoch, *Zostawiliśmy naszą walizeczkę*, 1999, pastel, 50 x 80 cm, własność artysty.

Pomysł z: Marlena Derlukiewicz, *Słowa na start! Klasa VI (dział Blaski i cienie dorastania)*

Kontekst muzyczny

W jaki stopniu muzyka stanowi wsparcie dla interpretacji utworu?

Propozycja poleceń dla uczniów

Miron Białoszewski

*Obrachunek z obserwunku gołąbkowego (z tomu *Mylne wzruszenia*, 1961)*

zawsze grrr rodząc się
pięć gołąbków
brodzi w gzyms
drugi za jednym
trzeci za drugim
pierwszy dobrn. do rynn
 przefrrr
 przeczep
 na
jako piąty
a to
przed
się
okazuje
pcha cztery
zawsze piąty

- Powiedz, napisz, narysuj lub namaluj, co Cię interesowało podczas czytania utworu, czego nie rozumiesz lub o co chciałbyś zapytać.
- Kto mówi o gołąbkach w wierszu? Powiedz wiersz w imieniu:
 1. staruszka lub staruszki widzących trwałą harmonię w swoim życiu (z rosnącym zdziwieniem)
 2. właściciela gołąbków, który boi się kary za niszczenie gzymsów (z przerażeniem)
 3. policjanta (stanowczo i pewnie)
 4. sześciolatniego dziecka, które recytuje wyraźnie wymawiając „r” (z przesadną artykulacją).
- Potraktuj *Obrachunek* jak tekst piosenki, znajdź melodię, zaproponuj wykonanie.

Pomysł :Barbara Kasprzakowa,
*Obrachunek z obserwunku czytelniczego. Relacja z badań
czytelniczych i pomysł lekcji dla czwartoklasistów (1993)*

Kontekst filmowy

Tadeusz Różewicz, *Przepaść* (z tomu *Srebrny kłos*, 1955)

Babcia w czarnych sukniach
w drucianych okularach
z laseczką
stawia stopę
nad przepaścią krawężnika cofa
rozgląda się bojaźliwie
choć nie widać śladu samochodu

Podbiega do niej chłopczyk
bierze za rękę
i przeprowadza
przez otchłań ulicy
na drugi brzeg

Rozstępują się
straszliwe ciemności
nagromadzone nad światem
przez złych ludzi
kiedy w sercu
małego chłopca
świeci iskierka
miłości

W jaki sposób dzieło filmowe i utwór literacki opisują zagadnienie empatii?

Karla i Jonas, reż. Ch. Sachs Bostrup, Dania 2010, 85 min.; cykl kino współczesne (szkoła podstawowa 4-6)

Opis filmu:

Karla zaprzyjaźnia się z poznanym na wakacjach, mieszkającym w domu dziecka Jonaszem. Bohaterowie wspólnie udają się w niebezpieczną podróż, w poszukiwaniu biologicznej matki chłopca.

Pojęcia kluczowe: przyjaźń, pomoc, wsparcie, empatia

Źródło informacji o filmach dla szkoły podstawowej: Nowe Horyzonty Edukacji Filmowej 2013/14

Kontekst teatralny

W jaki sposób teatralizacja tekstu poetyckiego wzmacnia rozumienie utworu?

Danuta Wawiłow, *Na wystawie* (z tomu *Rupaki*, 1980)

Idę z mamą na wystawę!
To dopiero jest ciekawe !
Piękny pałac, wielka brama...
"To muzeum" - mówi mama.
Nie widziałem ani razu
tyłu ludzi i obrazów.
Samych sal ze sto tysięcy,
a obrazów jeszcze więcej!
Co tu jest namalowane?
Czy to człowiek? Czy to dzbanek?
A tu jakaś dziwna plama...
"Piękny obraz" - mówi mama.
A tu gruby pan z gitarą,
co ma wąsy jak makaron...
Jakieś konie depczą ludzi...
Trochę mi się tutaj nudzi.
Mamo, chodź tu ! Mamo zobacz!
To dopiero piękny obraz!
Kwitną kwiaty, słońce świeci,
na ławeczce siedzą dzieci...
Tylko taka brzydka rama...
"To jest okno" - mówi mama.

Propozycja poleceń dla uczniów

Wiersz ma formę rozmowy mamy z dzieckiem.

1. Pokażcie w klasie scenkę z wiersza bez używania słów.
2. Wyreżyseruj scenkę *Na wystawie*. Wyznacz „aktorki”. Poproś o nauczenie się wiersza na pamięć.
3. Porównaj obydwie wykonania. Podziel się swoimi wrażeniami w klasie.

Pomysł : Barbara Kasprzakowa (*Naucz się dziwić*, 2001).

Kontekst dziennikarski

W jaki sposób można wiązać formy dziennikarskie z analizą utworów literackich?

Zbigniew Herbert, Podróż do Krakowa (z tomu *Hermes, pies i gwiazda*, 1957)

Jak tylko pociąg ruszył
zaczął wysoki brunet
i tak mówi do chłopca
z książką na kolanach

- kolega lubi czytać

- A lubię - odpowie tamten -
czas szybciej leci
w domu zawsze robota
tu w oczy nikogo nie kole

-No pewnie macie racje
a co czytacie teraz

- *Chłopów* - odpowie tamten -
bardzo życiowa książka
tylko trochę za długa
i w sam raz na zimę

Wesele także czytałem
to jest właściwie sztuka
bardzo trudno zrozumieć
za dużo osób

Potop to co innego
czytasz i jakbyś widział
dobra - powiada - rzecz
prawie tak dobra jak kino

Hamlet - obcego autora
też bardzo zajmujący
tylko ten książkę duński
trochę za wielki mazgaj

tunel
ciemno w pociągu
rozmowa się nagle urwała
umilkł prawdziwy komentarz

na białych marginesach
ślad palców i ziemi
znaczony twardym
paznokciem
zachwyty i potępienie

Propozycje poleceń dla uczniów

- Sporządź ankietę na temat czytelnictwa.
Zapytaj w niej dorosłych o ich lekturę:
Chłopów Władysława Reymonta, *Wesela* Stanisława Wyspiańskiego, *Potopu* Henryka Sienkiewicza i *Hamleta* Williama Szekspira.
Porównaj opinię ankietowanych z sądami chłopca z wiersza.
- Sformułuj opinię o znanym Ci utworze literackim, który chętnie przeczytasz jeszcze raz.

Pomysł: Barbara Kasprzakowa, *Naucz się dziwić* (2001).

Kontekst filozoficzny

W jakim zakresie utwory literackie służą poruszaniu zagadnień filozoficznych?

Propozycja poleceń dla uczniów

Jarosław Iwaszkiewicz, *Do prawnuczki* (z tomu *Muzyka wieczorna*, 1980)

Ten kwiat, co leci w górze i wieje skrzydłami,
To motyl. Słowo obce, nie wiesz, co to znaczy,
Teraz nie ma motyli. Ten jest jedynakiem.
Za chwilę może i jego nie będzie.

Nie myśl o tym. Patrz, niebo jest takie niebieskie,
Po niebie chmurki lecą, to jasne, to ciemne.
Słońce co rano wstaje, co wieczór zapada.
Świat będzie zawsze piękny, Ludko. I beze mnie.

- Dlaczego Ludka nie wie co znaczy słowo motyl? Kim zatem jest Ludka?
- Czego symbolem jest motyl?
- Jaką prawdę przekazuje wnuczce jej dziadek?
- Jak można określić nastrój w wierszu?
- Czym jest melancholia?
- W jaki sposób wiersz opisuje stosunek człowieka wobec śmierci?
- Czy taki opis zgadza się z Twoimi odczuciami? Zapisz odpowiedź w pamiętniku, do którego nikt nie zagląda.

Pomysł według:: Marlena Derlukiewicz, *Słowa na start! Klasa 4.*

Wybrana bibliografia

- Barbara Boniecka, Tekst w kontekście (problemy metodologiczne), „Polonica” t. 16, Kraków 1994.
- Witold Bobiński, Konteksty kulturowe w dydaktyce literatury, w: Polonista w szkole. Podstawy kształcenia nauczyciela polonisty, pod red. A. Janus-Sitarz, Kraków 2004.
- Mieke Bal, Rama, w: Wędrujące pojęcia w naukach humanistycznych. Krótki przewodnik, przeł. M. Bucholc, Warszawa 2012.
- Słownik terminów literackich, pod red. J. Sławińskiego, Wrocław 1989.
- Barbara Kasprzakowa, Pejzaż akustyczny. Szkice o słuchaniu i rozumieniu literatury, pod. red. A. Grodeckiej i A. Reimann, Poznań 2010.
- Marlena Derlukiewicz, Słowa na start! Podręcznik do kształcenia literackiego i kulturowego dla klasy czwartej i szóstej szkoły podstawowej, Straszyn 2001-2002.
- Barbara Kasprzakowa, Naucz się dziwić. Literatura i sztuka. Podręcznik dla pierwszej klasy gimnazjum, Poznań 2001.

Prezentacja „Konteksty w dydaktyce literatury. Szkoła podstawowa”

współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIwersytet
IM. ADAMA MICKIEWICZA
W POZNANIU

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

